

2018-02-28 | 19:30

ÜBERMENSCH

Zeneakadémia, Nagyterem | Budapest 1061 Liszt Ferenc tér 8.

Aaron Copland: Fanfare for the common man

Richard Wagner: Tannhäuser – nyitány

Richard Wagner: Istenek alkonya – Siegfried rajnai útja

Richard Strauss: Imígyen szóla Zarathustra, op. 30

1. Einleitung – Bevezetés
2. Von den Hinterweltern – A más-világlókról
3. Von der großen Sehnsucht – A nagy vágyakozásról
4. Von den Freuden und Leidenschaften – Örömekről és szenvedélyekről
5. Das Grablíed – Sírdal
6. Von der Wissenschaft – A tudományról
7. Der Genesende – A lábadozó
8. Das Tanzlíed – Táncdal
9. Nachtwandlerlíed – Az éjszakai vándor dala

vezényel: Hátori Máté

Aaron Copland: Fanfare for the common man

Az 1940-es évek elején, alig egy évvel az USA világháborúba lépése előtt, egy, a következő évtizedek politikáját is meghatározó vita tartotta izgalomban az amerikai közvéleményt. Henry R. Luce az Egyesült Államok globális hatalmi lehetőségeiről gondolkodott, illetve arról, hogy mely területeken szükséges az amerikai társadalomnak a világ vezető erejévé válni. Úgy vélte, hogy a „20. század Amerika évszázadaként” vonul majd be a történelembe. A washingtoni vezetés nem osztotta Henry R. Luce elképzeléseit, Henry A. Wallace alelnök egy 1942-ben elmondott beszédében nyíltan szembe is szállt vele. „Néhányan *Amerikai évszázadról* beszélnek. Azt mondom, hogy az az évszázad, amelybe belépünk (amely ebből a mostani háborúból fog megszületni), az egyszerű ember évszázada lehet, és annak is kell lennie. Lehet, hogy Amerikának módjában áll majd körvonalazni azokat a szabadságokat és kötelességeket, amelyek szerint az egyszerű embernek élnie kell, de egy nemzetnek sem lesz istenadta joga más nemzetek kizsákmányolására.” Ugyanebben az évben a Cincinnati Szimfonikus Zenekar vezetője Eugene Goossens több amerikai zeneszerzőt is megkeresett azzal az ötletével, hogy komponáljanak hazafias fanfárokot, melyeket az 1942-43-as koncertszezon minden hangversenye előtt eljátszanának, ugyanúgy, mint a brit zenekarok az I. világháború időszakában. Tizennyolc fanfár készült, köztük Aaron Coplandé. Goossens olyan címeket javasolt, mint „Fanfár a katonákért”, „Fanfár a tengerészekért és a honvédekért”, Copland pedig a „Fanfár egy magasztos ünnepélyre”, „Fanfár a négy alapszabadsághoz” címeket ízelgette, amikor eszébe jutott Wallace nevezetes beszédének fordulata az „egyszerű emberről”. Goossens szerint a cím legalább annyira zseniális, mint maga a zene, „előadásához különleges időpontot illik, a személyi jövedelemadó bevallásának márciusi határideje”. „Mélyen tisztellem azokat az átlagembereket, akik ilyenkor fizetik meg az adójukat” – válaszolta Copland.

Richard Wagner: Tannhäuser – nyitány

Az 1845-ben, Drezdában bemutatott opera hőse az érzéki és az eszményi szerelem között őrlődik. Férfiként nem tud választani a Vénusz jelképezte, ösztönvilágban gyökerező testiség és az Erzsébet által képviselt lelkiesség között. Költőként ugyanakkor szenvedéllyel tesz hitet az

igazság mellett: nem hiszi el Vénusznak, hogy a testi szerelemben üdvözülhetünk; a szüzi szerelemtől éneklő dalnokok között pedig nem tudja letagadni, hogy az érzéki mámor valószínűbb minden költői metaforánál. Az opera drámai alapkonfliktusát a nyitányban Wagner absztrakt zeneként fogalmazza meg, illetve vetíti előre. A darab zárándokkórusának zenéje (mint főtéma) kerül „konfliktusba” Tannhäuser Vénuszt ünneplő dalával (melléktéma). Egy dinamikusnak elgondolt szonátaformával állunk tehát szemben, illetve, ahogy Charles Baudelaire fogalmazott: „ezt a tüzes és zsarnoki zenét hallgatva néha úgy tűnik, mintha a sötétség álmok szagát mélyén ópium keltette képzetek rajzolódni látnánk ki”.

Richard Wagner: Istenek alkonya – Siegfried rajnai útja

A *Nibelung gyűrűje* ciklus negyedik darabja, az *Istenek alkonya*. Az opera elé Wagner két jelenetből álló előjátékot illesztett. Az előjáték és az első felvonás közé pedig egy bő tízperces „Siegfried rajnai útja” című szimfonikus költeménynek is beillő zenekari intermezzót iktatott. Ebben tucatnál is több olyan emlékeztető motívum (vezérmotívum, Leitmotiv) hangzik fel, melyet az operaciklus nézője egy sor korábbi eseményhez tud kapcsolni, s ekként egyszerre nyújt számára zenei összefoglalást, illetve vetít előre majdani fordulatokat. Siegfried a Rajna menti Gibichungok földje felé tartva lényegében az ősbűn forrásához tér vissza, egy olyan vidékre, melynek titkairól gyakorlatilag semmit sem tud, ugyanakkor sorsa mégiscsak ehhez a világhoz köti. A zene egyszerre idézi meg a győzelmekre kijelölt hős optimista alakját és azt a lehúzó, sötét, ingoványos miliőt, melyben bukásra van ítélve.

Richard Strauss: Imígyen szóla Zarathustra, op. 30

„Nem kívántam filozofikus zenét írni, vagy akár zenei portrét festeni Nietzsche nagy művéről. Sokkal inkább kívántam zenébe átültetni az emberiség fejlődésének eszméjét a kezdeti primitív szinttől a valláson és a tudományon keresztül, Nietzsche emberfeletti ember fogalmának megfelelően. A szimfonikus költemény Nietzsche géniuszának hódol, s ez a géniusz az *Imígyen szóla Zarathustra* című könyvben mutatkozik leginkább meg.” A kilenc, megszakítás nélkül következő tételszakasz partitúrában bejegyzett címei azonosak a több mint nyolcvan fejezetből álló filozófiai regény egy-egy fejeztcímével, a bevezetés pedig *Zarathustra előjáró beszédének* Napfelkelte epizódja: „Zarathustra egy reggel, felserkenvén a vöröslő pirkadattal, kiállt a Nap elé és így szólt hozzá: Hatalmas csillag! Mivé lenne boldogságod, ha nem volna, akinek világolj!” A zeneszerző 1896. november 27-én mutatta be a nagyszabású szimfonikus költeményt. A mű „diadalmas, messze a legfontosabb valamennyi darabom közül, a legtökéletesebb a formája, leggazdagabb a tartalma, és a legegységesebb a jellege. A kezdete diadalmas, a Szenvedély-téma lenyűgöző, a Fuga hátborzongató, a Táncdal egyszerűen gyönyörűség. Hibátlan hangszerelés, a zenekar kitűnő. Röviden: remek fickó vagyok és egy kicsit meg vagyok elégedve magammal” – írta a zajos sikert arató premier után feleségének.